

BİBLİYOGRAFYA :

BA, *Muhâsebe-i Evkaf Defteri*, nr. 5493; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, II, 172; Ayvansarayî, *Hadikatü'l-cevâmi'*, II, s. 184-185; Mehmed Râif, *Mir'ât-ı İstanbul*, İstanbul 1314, s. 120-121; C. Gurlitt, *Die Baukunst Konstantinopels*, Berlin 1907-12, s. 31; Halil Ethem (Eldem), *Camilerimiz*, İstanbul 1932, s. 83, rs. 68-69-70-71; İzzet Kumbaraçılar, *İstanbul Sebilleri*, İstanbul 1938, s. 23; Tanışık, *İstanbul Çeşmeleri*, II, 266; Oktay Aslanapa, *Osmanlılar Devrinde Kütahya Çinileri*, İstanbul 1949, s. 105-109; Enver Tokay, *İstanbul Şadırvanları*, İstanbul 1951, s. 23; W. Caskel, "Schenkungs-surkunde Sultan Ibrahims für die Valide Mahpeyker Sultan (Kösem) von 1049/1640", *Documenta Islamica Inedita*, Berlin 1952, s. 251-262; Tahsin Öz, *İstanbul Camileri*, Ankara 1965, II, 18; Özgönül Aksoy, *Osmanlı Devri İstanbul Sübyan Mektepleri Üzerine İnceleme*, İstanbul 1968, s. 102-103; Zeynep Nayır, *Osmanlı Mimarlığında Sultan Ahmet Külliyesi ve Sonrası (1609-1690)*, İstanbul 1975, s. 181; Metin Sözen, *Türk Mimarisinin Gelişimi ve Mimar Sinan*, İstanbul 1975, s. 259-260; Konyalı, *Üsküdar Tarihi*, I, 130-136; II, 438-439; Şerare Yetkin, "Kütahya Dışındaki Kütahya Çinileri ile Süslü Eserler", *Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılına Armağan: Kütahya*, İstanbul 1981-82, s. 85-86; Mücteba İğürel, "Kösem Sultan'ın Bir Vakfiyesi", *TD*, XVI/21 (1966), s. 83-94; Semavi Eyice, "Mimar Kasım Hakkında", *TTK Belleten*, XLIII/172 (1979), s. 767-808; Gülçin Erol, "Çinili Cami ve Külliyesi", *STAD*, I/3 (1988), s. 37-43; R. Ekrem Koçu, "Çinili Cami", *İst.A*, VII, 4009-4013. GÜLÇİN EROL

ÇİNİLİ HAMAM

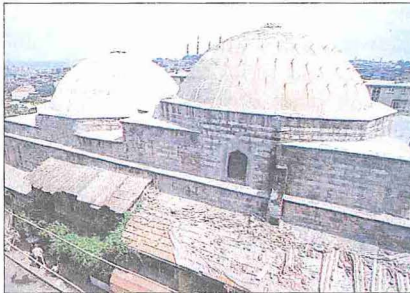
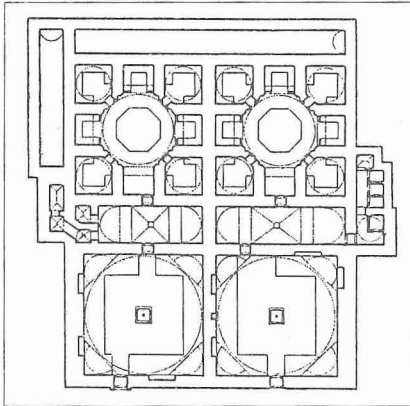
İstanbul'da Mimar Sinan'ın yaptığı ilk ve en büyük hamamlardan biri.

Fatih ilçe merkezi Kırkçeşme mahallesinde, İtfaiye caddesi ile Çinilihamam sokağının birleştiği noktada olup muhtemelen 1540-1546 yılları arasında Barbaros Hayreddin Paşa tarafından Mimar Sinan'a yaptırılarak Beşiktaş'taki bugün mevcut olmayan medresesine vakfedilmiştir; bânisine izâfetle Hayreddin Paşa veya Kaptanpaşa Hamamı, içinde ve yakınında bulunduğu semtlere göre de Tezgâhçılar veya Zeyrek Çinili Hamamı adlarıyla da tanınır.

Osmanlı hamam mimarisinin en seçkin örnekleri arasında yer alan yapı çifte hamam olarak inşa edilmiştir ve halen de bu hüviyetiyle kullanılmaktadır. Erkek ve kadın kısımları genel planları itibarıyla birbirinin tamamıyla eşidir. Yan yana bitişik inşa edilmiş kubbeli birer soyunmalık, tonoz örtülü birer ılıklik ve haçvari planlı birer sıcaklıktan meydana gelen hamamın külhanı hazne önündedir ve orijinalitesini korumaktadır. Zamanla caddenin yükselmesi sonucu bu-

gün birkaç basamak merdivenle inilen hamamın her iki kısmında da kubbe ile örtülü soyunmalıklara XIX. yüzyılda ikişer katlı camedânlar yapılmış ve erkekler kısmında bu bölümün ortasına yekpâre mermerden fiskiyeli bir havuz konulmuştur. Dört eyvan-dört halvet şeması veren sıcaklık sekizgen bir göbek taşının çevresinde düzenlenmiş, köşelere kare planlı halvetler, aralarına da eyvanlar oturtulmuştur. Eyvanlar aynalı tonozlarla, halvetler ise göbek taşının üzerindeki büyük kubbeye olduğu gibi tromplarla geçilen kubbelerle örtülüdür. Sıcaklıklarda toplam yirmi ikişer adet kurna bulunmakta, bunların biri havlu sarınmadan önce son durulama suyunun dökünülmesi için giriş-çıkış eyvanında, diğerleri ise üçer tane olmak üzere öteki eyvanlarla halvetlerde yer almaktadır. Soğuklukların yan taraflarına birer kısa dehlizle girilen helâ ve temizlik hücreleri yerleştirilmiştir. Hamam 1728 ve 1838'deki büyük Cibali yangınlarında epeyce zarar görmüş, fakat sonradan onarılmıştır. Erkekler bölümünün önünde bulunması gereken mermer sünlük kubbeli revakın bu yangınların birinde harap olduğu ve onarımlar sırasında kaldırıldığı tahmin edilmektedir (*İst.A*, VII, 4016).

Çinili Hamam ve planı - Zeyrek / İstanbul

Çinili Hamam'ın sıcaklık bölümündeki yazılı çini panolarından biri

Yapıya ismini veren çini süslemeler, bugün sadece erkekler kısmının sıcaklık bölümünde kalmış bulunmaktadır. Halvet kapılarının her iki yanındaki nişlerin üzerinde toplam sekiz adet dikdörtgen levha ve her kapının üzerinde de altıgen, üçgen ve ince şerit şeklindeki levhaların birleşmesinden meydana gelen büyük birer altıgen çini pano dikkat çeker. Aynı biçimde bir pano da girişin karşısındaki eyvanda duvarın ortasına yerleştirilmiştir. Çinilerin hepsi şeffaf-renksiz sır altına beyaz hamurlu olup mavi ve firuze boylarla yapılmış, koyu maviiyle tahrirlenmiş süslemelere sahiptir. Bunların tamamı XVI. yüzyılın ilk yarısına ait mavi-beyaz İznik çinilerinin firuze eklenmesiyle zenginleştirilmiş en zarif örnekleridir. Kapıların yanlarındaki dikdörtgen levhaların bitkisel zemin süslemelerinin üzerinde, beyaz renkte çok itinalı bir ta'lik yazı ile yazılmış Farsça hammâmiyye mısraları yer almaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

H. Glück, *Die Baeder Konstantinopels*, Wien 1921, s. 81-82, 170; E. Egli, *Sinan*, Zürich-Stuttgart 1954, s. 134, nr. 30; Semavi Eyice, *İstanbul, Petit guide à travers les monuments byzantins et turcs*, İstanbul 1955, s. 57; W. Müller-Wiener, *Bildlexikon zur Topographie Istanbul*, Tübingen 1977, s. 327; Oktay Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimârisi*, İstanbul 1986, s. 532; Aptullah Kuran, *Mimar Sinan*, İstanbul 1986, s. 92, 389; Ermin Yakıtal, "Büyük Amiral Hayrettin Barbaros'un Vakfiyenamesi", *Deniz Mecmuası*, LVII/375, İstanbul 1945, s. 43-51; R. Ekrem Koçu, "Çinili Hamam", *İst.A*, VII, 4014-4019. ŞERARE YETKİN

ÇİNİLİ KÖŞK

İstanbul'da Topkapı Sarayı'nı sınırlayan sur içinde Fatih Sultan Mehmed tarafından yaptırılan köşk.

Sûr-ı Sultânî adı verilen bir sur duvarı ile şehirden ayrılan bölge içinde, sonraları Topkapı Sarayı olarak tanınan ve XV. yüzyılda yapımına başlanan Sarây-ı